

SUEDIA

NOTE ȘI ÎNSEMNĂRI ETNOLOGICE ȘI MUZEOLOGICE

Ioan Godea¹

arhicon@uoradea.ro

Keywords: Sweden, Skansen museum, the first open-air ethnographic museum, ethnographic impressions.

Abstract: *We continue below with the impressions we had in Sweden, a country where it was founded the first open-air ethnographic museum in the world - „Skansen Museum”. We emphasize this information because, starting with this museum, many other museums of its kind appeared in Europe - especially in the Nordic and Eastern countries. Their number is now in the hundreds. All are part of the Association of European Open Air Museums, where Romania is an active part with all our 19 open-air museums.*

Am avut de mai multe ori ocazia să călătoresc în lumea de basm a Peninsulei Scandinave. Despre ce am văzut și am cunoscut în Norvegia am scris câteva pagini nu demult².

Vom continua în cele ce urmează cu impresiile pe care le-am avut în Suedia, țară în care a apărut *primul muzeu etnografic în aer liber* – Muzeul Skansen – *din lume*. Accentuăm această informație deoarece, începând cu acel muzeu, în Europa au apărut – mai ales în țările nordice și de răsărit – alte muzee de acest gen. Numărul lor este azi de ordinul sutelor. Toate fac parte din Asociația Muzeelor în Aer Liber din Europa, unde și România este parte activă prin contribuția celor 19 muzee în aer liber pe care le avem.

Primul român care a cercetat la fața locului, adică la Stockholm, acel muzeu a fost învățatul Romulus Vuia.

Întors de acolo el a pus bazele primului muzeu în aer liber din România, pe Dealul Hoia din Cluj-Napoca, în anul 1929. Exemplul său a fost urmat de Școala Sociologică de la București (condusă de savantul Dimitrie Gusti) prin membrii săi cei mai pregătiți pentru înființarea unui astfel de muzeu: H. H. Stahl, Victor Ion Popa, Octavian Neamțu și mai apoi Gheorghe Focșa. Așa s-a născut, în 1936, Muzeul Satului din București.

Subliniem din capul locului că atât la români cât și în alte țări din Europa, America și Asia, muzeele în aer liber, chiar dacă au fost inițiate de mari personalități (așa cum a fost Hazelius în Suedia sau Romulus Vuia din România), au fost și sunt creații colective la care uneori au contribuit mii de oameni: muzeografi, universitari, scriitori, conservatori, restauratori, ingineri, arhitecți, ghizi, etc. De aceea, nu este nici o justificare ca ulterior să se schimbe titlul inițial al muzeului și cu atât mai puțin a-i atribui un nume scos din varii interese din colectivul fondator și continuator de idei. Așa se întâmplă și în Suedia, unde muzeul se cheamă

¹ Ioan Godea, prof. unv. dr., Universitatea din Oradea.

² Godea 2013.

simplu, *Skansen*, și numele lui este astfel cunoscut în lumea întreagă. Așa ar trebui să fie și admirabilul nostru *Muzeul Satului* și nimic în plus!

Stockholm 1-7 septembrie 1991

În zilele de 1-7 septembrie 1991, a avut loc la Stockholm sărbătorirea Centenarului Muzeul Skansen. Cu această ocazie, la acest muzeu s-a desfășurat și Simpozionul Internațional al Asociației Muzeelor în Aer Liber din Europa. Din partea României (pe lângă autorul acestor rânduri în calitate de invitat special al Muzeului Skansen, semn de mare apreciere pentru Muzeul Satului din București) au mai participat ca delegați prof. Tiberiu Graur, directorul Muzeului Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca, dr. Mihai Dăncuș, directorul Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmăției și dr. Corneliu Bucur, directorul Muzeului Civilizației Tehnice Populare de la Sibiu.

În desfășurarea simpozionului amintit s-au desprins câteva concluzii acceptate în unanimitate de participanții din multe state europene, printre care:

- realegerea domnului C. Bucur în funcția de vicepreședinte al Asociației;
- alegerea lui I. Godea, ca membru nominal al Asociației;
- aprobarea organizării celui de al XVI-lea Simpozion al Asociației în România (Muzeul Satului, București) în prima săptămână a lunii septembrie 1993;
- în vederea pregătirii aceluiași Simpozion, o delegație a Asociației va face o vizită în România în anul 1992 pentru definitivarea programului. Din delegația respectivă vor face parte dr. Christoph Zeuner (Marea Britanie), în calitate de președinte al Asociației europene, dr. Stefan Baumaier (Germania) vicepreședinte și dr. Carl Ingver Johannsen (Suedia) secretar;
- delegația României își asumă toate obligațiile care decurg din calitatea de gazdă organizatoare a Simpozionului respectiv.

Delegația României a făcut multe vizite ghidate la muzeele și monumentele din capitala Suediei, informându-se mereu despre activitățile științifico-muzeale:

Muzeul Skansen. Monumente de mare valoare. Gospodăriile „echipate” cu inventarul tradițional legat de ocupațiile principale; potențarea accentuată a valorii exponatelor prin funcționarea majorității lor: mori și pive hidraulice în funcțiune, ateliere meșteșugărești de la începutul secolului de cel mai diferit profil (lemn, sticlă, metal, hârtie, tipografie, ceramică, pantofărie, prăvălie, bodega etc.). Muzeul se încadrează în genericul contemporan cunoscut sub sintagma „*museum in vivum*”; cei mai mulți dintre supraveghetori poartă costume confecționate azi după modelele aflate în colecția de bunuri autentice, aceste persoane făcând din când în când demonstrații de tors fuiorul, brodat, croitorie și împletituri, croșetat dantelă, atât în interiorul construcțiilor cât și pe terase, prispe, în curtea casei etc, adună și întorc fânul, zidesc garduri de piatră, taie lemne, stau și veghează animalele ce pasc. Sunt activități ce se petrec, deci, *in actu*; în muzeu se află și un sector zootehnic, un fel de grădină zoologică, mult cercetat mai ales de copii conduși de bunici; tot pentru copii, în muzeu se află un serviciu de transport de agrement (tren pe cablu cu ascensiune mecanică, minicar cu auto-locomotive) ce face deliciul copiilor care aleg între folosirea acestora sau călăria pe ponei; diverse chioșcuri alimentare sunt plasate discret ici-acolo servind ceai, cafea, lapte; în incintă, dar separat de expoziția de bază, se află un restaurant cu „belle vue”, care este mereu arhiplin, prețurile fiind abordabile iar produsele culinare făcând parte din tradiția

suedează. Bugetul veniturilor muzeale este anual de circa 4-5 milioane coroane suedeze.

Fredriksdal Park. Un parc-rezervație naturală cu nenumărate specii etnobotanice (pe linia Școlii Naționale de biologie fondată de Carl Linné), oferind infinite sugestii de amenajare peisagistică și nu numai pentru un muzeu în aer liber.

Nordiska Museet-Stockholm dezvoltă interesul deosebit pentru *etnologia urbană*, pentru întreaga istorie a civilizației urbane până în zilele noastre; un impresionant patrimoniu al artefactelor vieții cotidiene din ultimii ani, o viziune socio-culturală modernă despre valoarea muzeală a faptului cotidian urban recent.

Muzeul din Grodaland, cu două uriașe construcții de secol XVIII, ferme reprezentative pentru întreaga Peninsulă Scandinavă.

Muzeul Culturii-Lund este o interesantă experiență muzeală de asociere a unui muzeu istorico-etnografic pavilionar cu un parc ce conservă, sub forma unei originale expoziții în aer liber, valori ale civilizației tradiționale *rurale* și *urbane* (cele urbane salvate și restaurate *in situ*, alături de ele transferându-se monumentele rurale din lemn).

Orașul Linköping (1991). Rezervație urbană

În orașul acesta a rămas un cartier vechi de locuințe care urmau a fi demolate. Atunci s-a luat hotărârea salvării cartierului în condițiuni speciale. În locul clădirilor ce fuseseră demolate au fost aduse altele și remontate astfel ca ele să nu distoneze cu cele învecinate.

Casele sunt locuite de oameni cu venituri modeste. Se vizitează numai în anumite ore, de obicei după amiază sau chiar după ora 17 când oamenii vin de la lucru. Fațadele trebuie să rămână intacte. Când se fac reparații se cere acordul muzeului local. Nu au voie să aibă în ferestre alt tip de perdele decât cele aprobate de muzeu. Nu au voie să aibă antene de radio sau de TV pe acoperiș, să schimbe firmele cum vor, să aibă în curte ce vor etc. Sunt, deci, restricții care impun respectarea atmosferei de rezervație muzeală cu regulile sale specifice.

Muzeul din Julita. Acest interesant muzeu în aer liber a fost vizitat înaintea noastră de profesorul Gheorghe Focșa, care ne-a lăsat o frumoasă descriere a acestei instituții muzeale unde a zăbovit câteva zile:

„La cca. 120 km spre vest de Stockholm pe colina domoală, sub poalele pădurii de pini, paltini și mesteacani, printre stejari și frasini bătrâni, un grup de vile a fost transformat în muzeu. Lacul care se întinde spre asfințit, mărește varietatea și frumusețea peisajului, sporind forța de atracție a acestui original punct muzeistic și turistic, foarte mult frecventat în timpul verii.

Începutul muzeului a fost în 1926 cu primele construcții din regiunea Sörmland.

Locotenentul Bäckström, fără vre-o profesie specială, care moștenise o mare avere, a donat-o în întregime statului în 1943. Cele 400 ha terenuri pentru culturi, pădurea care se întinde pe 2 000 ha, grajdurile cu 328 vaci de rasă și alte bunuri, constituie surse materiale pentru întreținerea acestui complex muzeal, filială a lui Nordiska Museet din Stockholm.

Un grup de vile luminoase, construcții de același stil, diferite ca dimensiuni, sunt grupate în cadrul natural pitoresc, într-un ansamblu plăcut, întregit cu o serie de construcții de interes economic, cum ar fi cele legate de cultura și prelucrarea tutunului, sau căsuțele pentru muncitori agricoli și forestieri.

Casa principală cu două etaje, clădită de strămoșii donatorului în anul 1745 și reconstruită în secolul al XIX-lea în urma unui incendiu, ca și cele două case adiacente care o flanchează, alcătuiesc un muzeu de epocă. Pe două și pe trei nivele, clădirile cuprind saloane, dormitoare, budoare, săli speciale de primire, birouri pentru lucru, bibliotecă, sufragerie, bucătărie, cămară etc. Inventarul lor, bogat și variat în rânduiala stabilită de foștii proprietari, cuprinde numeroase obiecte de uz și de artă, mobilier autohton și străin, covoare indigene și persane, tapiserii, picturi și sculpturi, lenjerie și veselă etc., într-un ansamblu care ilustrează viața, preocupările și chiar capriciile, curiozitățile generațiilor de oameni din marea burghezie care s-au succedat aici, începând de la mijlocul secolului al XVIII-lea și până la mijlocul secolului al XX-lea. Sunt aspecte din cultura urbană a acestei perioade în care se resimte mai ales influența franceză, asimilată în forme originale suedeze. Ansamblul amintește în multe privințe complexul de la Peleş. În corpul de clădire din stânga de pildă, cu parter și două nivele, cu încălzire centrală prin calorifere, camerele extrem de curate - salon, camere de dormit, sufragerie etc. sunt împodobite cu boiserie gri-bleu și tapiserie de mătase în arabescuri cu motive în alb pe fondul roșu cărămiziu. Mobilierul, lămpile de cristal, sfeșnicele pentru luminări etc. sunt în deplină armonie cu decorul pereților, într-o expresie a artei franceze din secolul al XVII-lea.

Într-un alt sector al parcului se află un alt grup de clădiri: o bisericuță și o clopotniță din lemn acoperite cu șită, caracteristice pentru vechea arhitectură de acest gen din centrul Suediei; edificiul tot din lemn, sub acoperiș de șită, în care se află montat muzeul istorico-etnografic local, opera fostului proprietar, realizat în anii 1926-1930. Acest mic muzeu cuprinde materiale care ilustrează aspecte din istoria și viața satului Julita: ciocane neolitice din piatră, cu și fără gaură de înmănușare, și o serie de obiecte și unelte din perioada feudală și epoca recentă, rânduite după ocupații: agricultură, vânătoare, pescuit etc. și după aspectele principale ale artei populare: arhitectură, port, ceramică etc.

Găsim aici multe elemente care prezintă evidente similitudini cu cele de la noi și chiar unele identități, dar și multe aspecte diferite. La agricultură găsim hârleț din lemn cu ramă metalică, sape de diferite forme și mărimi și, spre pildă, seria plugurilor începe cu cel tras de om; la pescuit sunt expuse multe unelte folosite vara și iarna. Apar aici multe unelte și tehnici care privesc pescuitul de iarnă pe lacurile înghețate o mare parte din an: săniuțe, unelte metalice pentru spart ghiața groasă, opaite metalice cu așchii uscate folosite la iluminat noaptea copcile tăiate în ghiață, sandole de străpuns, etc.”³.

Suedia, iunie 2002

Luni, 4 februarie 2002, primesc de la dr. Ioan Opreș, secretar de stat în Ministerul Culturii, informația că între 27 iunie-6 iulie 2002 vor avea loc în Suedia, în principal la Muzeul Skansen, *Zilele Culturii Românești*, cu care ocazie se va deschide în capitala suedeză o *Expoziție de Arhitectură Populară Românească*. Pe perioada când această expoziție se va afla deschisă la Muzeul Skansen, se vor organiza de partea română (cu responsabilitatea autorului acestor rânduri) demonstrații meșteșugărești în ceramică, arta lemnului, argintărie, pictură pe sticlă

³ Focșa 1966, p. 218-219.

și încondeiatul ouălor. Două bucătărease române vor prepara bucate românești, o echipă de dansatori va da spectacole pe scena în aer liber, prezentând jocuri populare românești, iar soliști vocali și instrumentali vor susține reprezentații zilnice. Mi s-a cerut ca în cel mai scurt timp să întocmesc programul detaliat, să încep corespondența cu Muzeul Skansen, să organizez expoziția, să comand produsele destinate standului cu vânzare, să nominalizez și să comunic urgent cu maistorii și interpreții:

- demonstrații la roata olarului: Gh. Iorga din Vâlcea;
- maistor de instrumente muzicale: Ciunculescu din Argeș;
- pictură de icoane pe sticlă: doamna Ometița;
- argintari: Mircea Crăciun și soția lui;
- preparate culinare: Iulia Goran și Rodica Bolboacă;
- încondeiat ouă: doamna Drajmici din Bucovina;
- interpreți de muzică populară: Cornelia și Lupu Rednic;
- comisar de expoziție: dr. Rusalin Ișfănoni de la Muzeul Satului București.

În luna mai 2002, doamna Anette Björlin și Gösta Enar au venit în România spre a se documenta la fața locului în legătură cu marea acțiune culturală de la Skansen. S-au reîntors la Stockholm de unde ne-au expediat scrisorile alăturate în franceză și în română:

Copie:

7.MAI. 2002 17:42

NR.576 S. 1/1

SKANSEN

TELEFAX

A: Muzeul Satului, București, +40-1-2229068

Mme G. Stoica, M. et Mme Isfanoni, M. I. Godea, Mme M. Monoranu

De: Anette Björlin et Gösta Enar, Le département de Programmation,

Skansen, Stockholm, +46-8-442 82 95

Skansen, le 7 mai 2002

Nos chers amis,

Nous tenons à vous remercier de tous nos cœurs d'une expérience il inoubliable en Roumanie. Une expérience enrichissante d'une telle beauté et de tant de choses émouvantes et intéressantes! Néanmoins, un accueil si aimable et chaleureux est rare à trouver.

Dès notre arrivée vous êtes devenus nos amis, et c'était pour nous, un grand privilège à découvrir en votre compagnie et direction les trésors de la Roumanie - la nature qui fait rêver, les musées intéressants, la cuisine savoureuse et la Palinka!

A vous qui partirez pour la Suède à la fin du mois du juin nous souhaitons la bienvenue dans notre pays, et à vous qui resterez en Roumanie nous disons à bientôt.

Dans le plaisir d'avoir entamé une agréable collaboration avec vous nous vous envoyons nos salutations les plus affectueuses,

ss. Anette Björlin

ss. Gösta Enar

13.06.2002

Dragi prieteni români,

Noi suntem cu adevărat nerăbdători să vă vedem aici la Skansen dar mai întâi am nevoie de mai multe detalii cu privire la conținutul programului vostru. Așa încât trimiteți-mi urgent informații complete prin fax despre următoarele:

- **expoziția foto-documentară** sunt de acord cu Ioan Godea să aducă covor (covoare) și alte obiecte reprezentative pentru frumoasa voastră țară. Puteți să-mi dați o listă a acelor tablouri și a ce veți aduce. Doina știe de asemenea că mie mi-a plăcut foarte mult expoziția de la Muzeul Țăranului unde erau măștile, un fel de capră etc. Ar fi posibil să aduceți așa ceva? Puteți de asemenea să trimiteți texte în franceză sau engleză care să descrie obiectele și fotografiile, așa încât noi să le putem traduce în suedeză?

- **spectacol folcloric** are grupul un nume special? Poate fiecare reprezentație să dureze aproximativ 30 de min.? Noi avem echipamente de sonorizare.

- **meșteșugari** am nevoie de informații despre meșteșugari. Ei pot să-și aducă propriul lor material. Noi le vom furniza mese și scaune desigur.

- **gastronomie românească** în piața de la Skansen ne-ar place să oferim vizitatorilor noștri un „gust al României” - vă sugerăm poale-n brâu, plăcintă cu brânză și de ce nu gogoși. Din cauza legilor noastre foarte stricte de igienă noi nu v-am sugera mâncăruri din carne. Vă rog să-mi spuneți dacă putem cumpăra făină, ouă și altele pentru bucătarii voștri. Amintiți-vă care alte dulciuri pot fi de asemenea foarte cunoscute.

În colaborare cu restaurantul Stora Gungan de la Skansen noi vom servi o zi mâncare românească. Dl Niță de la ambasada română ne-a furnizat rețetele pentru acest scop. Bucătarii voștri pot fi doar consultanți dar nu pot lucra în bucătărie.

Sper să aud vești de la voi cât de curând.

Cu cele mai bune salutări,

Anette Björlin, producător

Se știe că Muzeul Skansen a fost întemeiat de istoricul și filologul Artus Hazelius, inițial sub numele de *Nordiska Museet*, în anul 1873. În 1891 este inaugurat primul muzeu în aer liber din lume sub numele de *Skansen* ceea ce în suedeză înseamnă *Redută*⁴.

Începând din 1964 muzeul a fost reorganizat, devenind ce este azi:

- un muzeu etnografic în aer liber cu monumente autentice transferate din teren;
- secție de istorie naturală;
- spații cultural-educative permanente.

Relațiile românești cu acest mare muzeu sunt vechi. Romulus Vuia, întemeietorul Muzeului Etnografic al Transilvaniei, l-a vizitat. Mai târziu, Gheorghe Focșa a reluat legăturile prin organizarea reciprocă de expoziții.

Succesul la public, subliniat prin numeroase relatări în presă, a fost foarte mare. Am și voi avea convingerea că schimburile culturale între popoarele lumii sunt noduri de fraternitate ale veșniciei. Și fără ele, cerul și pământul Europei, oamenii țărilor, ar fi cu mult mai săraci și infinit mai triști. Să ne bucurăm, deci, că această unitate pe care ne străduim a o edifica este atât de diversă, atât de multicoloră!

⁴ Focșa 1966.

BIBLIOGRAFIE

Focșa 1966

Gh. Focșa, *Aspecte din muzeele etnografice ale Suediei*, în *Muzeul Satului. Anuar*, București, 1966, vol. I, p. 205-242.

Godea 2013

I. Godea, *Norvegia: Note, însemnări și relatări etnologice*, în *Anuarul Muzeului Etnografic din Reghin. Moșteniri culturale*, Tg. Mureș, Ed. Nico, 2013, p. 11-33.

ILUSTRAȚII

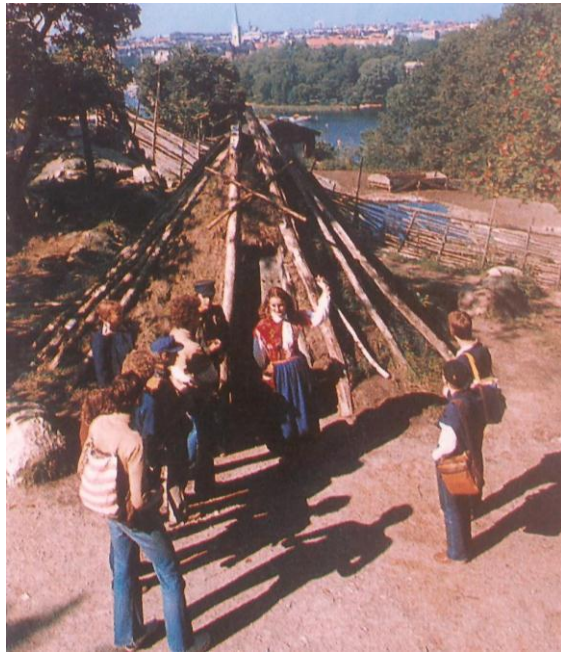
Moară de vânt la Helsingborg

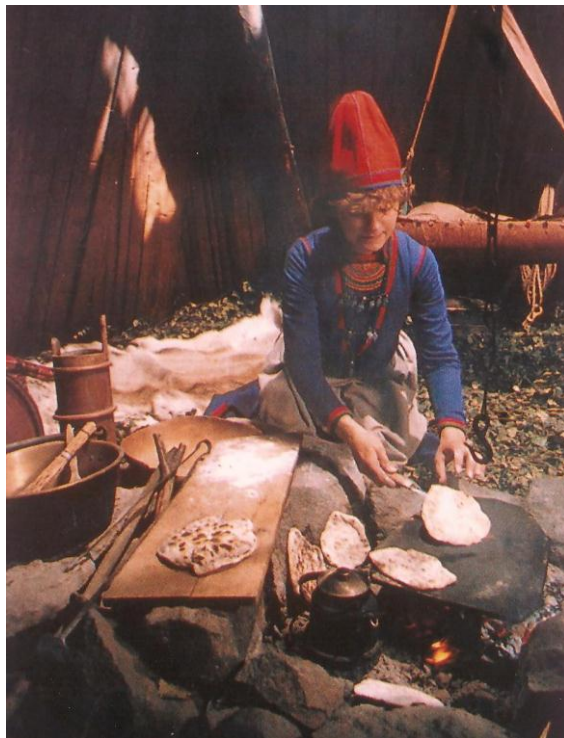
Skansen, Stupi tradiționali

Skansen, 04.09.1991

Skansen Museum, Colibă tradițională

Skansen, Gătitul mâncării într-o colibă